

Více soukromých zdrojů v péči o seniory

O současných nebo budoucích chybějících sociálních službách pro seniory se dozvídáme z českých, ale i zahraničních medií s železnou pravidelností. Někde chybí kapacity domovů pro seniory, jinde spíše pečovatelské či ambulantní služby. Důvodů nedostatku těchto služeb v Evropě je více. Někdy je to kvůli rezignaci či nedostatečné preferenci jednotlivých vlád, někdy z důvodu podfinancování či nedostatku potřebných zaměstnanců.

Chybějící kapacity a rostoucí potřeba

Jak je na tom v tomto srovnání Česko? Celkový počet lůžek v rezidenčních sociálních službách je 60 tisíc, bytů s pečovatelskou službou je necelých 40 tisíc a terénní, pečovatelské služby mají něco přes 100 tisíc klientů.

Česká republika má podprůměrné kapacity těchto služeb v porovnání s většinou evropských zemí (byť jsme jen lehce pod EU průměrem), a hlavně nedostatečné kapacity v porovnání se současnou poptávkou. Ta představuje v případě domovů pro seniory více než 10 tisíc osob na tzv. čekacích listinách a v případě terénních a ambulantní služeb jde o jednotky tisíc. O budoucích nutných kapacitách v souvislosti se stárnutím populace ani nemluvě.

Při stávajícím tempu růstu počtu obyvatel se počet seniorů v roce 2050 zvýší ze současných 2,1 milionu (20 % z celkové populace) na 3,1 milionu (29 %). Ve věkové skupině nad 80 let dojde k nárůstu ze současných 441 tisíc (4 % z celkové populace) na 963 tisíc (9 %) v roce 2050. V souvislosti s růstem počtu seniorů lze očekávat, že se v příštích 30 letech zvýší počet osob závislých na péči (příjemců příspěvku na péči) až o 306 tisíc oproti 135 tisícům v roce 2018.

Jak roste soukromý sektor

Chybějící kapacity zejména pobytových služeb pro seniory žijící s demencí naplňují v Česku poslední desetiletí zejména soukromí investoři a provozovatelé těchto služeb. Ostatně jde o celoevropský trend.

Struktura poskytování dlouhodobé péče se totiž mění. Ve většině zemí EU totiž roste trend privatizace a marketizace těchto služeb – zejména pak u poskytovatelů rezidenčních služeb a služeb dlou-

Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MSc., MBA

Foto: archiv Jiřího Horeckého

hodobé péče –, což mimo jiné znamená, že podíl soukromých poskytovatelů roste, zatímco podíl veřejně vlastněných subjektů klesá. Například v Německu roste nejen počet domovů pro seniory v soukromém vlastnictví, ale také podíl poskytovatelů orientovaných na tvorbu zisku.

Ostatně soukromé, komerční, společnosti lze nalézt v rozsáhlé škále i v jiných veřejných službách. Jmenujme jen ty nejběžnější, jako jsou veřejná doprava, poštovní služby, vodní a odpadové hospodářství, zdravotnictví, školství, kultura a sociální služby, ale i péče o děti aj.

Existují studie, které ukazují, že soukromé (a zejména komerční) společnosti umí budovat a začít poskytovat veřejné služby až třikrát rychleji a mohou být až o 300 % efektivnější/levnější. V některých případech veřejným orgánům chybí i investiční prostředky. Koneckonců proto máme také projekty partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem (tzv. PPP projekty).

Přirozenou otázkou pak je, zda není vysoké efektivity dosahováno nižší kvalitou dané veřejné služby – jinými slovy zda např. nižší náklady některého domova pro seniory neznamenají automaticky niž-

ší kvalitu služeb. Zde musí však nastoupit role veřejné správy jako regulátora a kontrolora kvality všech veřejných služeb.

Soukromý sektor je nejen rychlejší ve výstavbě – dokáže postavit pobytové zařízení pro seniory za cca tři roky, zatímco veřejnému sektoru to trvá zhruba třikrát déle –, ale i efektivnější. Zatímco průměrné investiční náklady soukromého sektoru byly v roce 2022 okolo 2,5 milionu Kč / lůžko, u veřejného sektoru to bylo od 3,5 do 4,5 milionu Kč.

Obdobné je to i co se týče provozních nákladů, jak dokládá např. studie Ernst & Young z roku 2020 a na evropské úrovni to dále potvrzuje studie zhotovena pro Evropskou komisi (KPMG) v roce 2022.

Zisk ano, či ne?

Čas od času se objevují diskuse o tom, zda by soukromé (komerční) organizace poskytující sociální služby měly mít možnost vytvářet ze svých služeb zisk.

V roce 2022 zpochybil evropský komisař Nicholas Schmit tvorbu zisku u soukromých společností poskytujících veřejné služby. „Myslím, že se momentálně nacházíme v době, kdy myšlenka skutečného neoliberálního kapitalismu ztrácí na přitažlivosti,“ řekl Schmit v rozhovoru pro EURACTIV s odkazem na neoliberalního ekonomu Milтона Friedmana. Friedman ve své slavné eseji z roku 1970 prohlásil, že „společenskou odpovědností podniků je zvyšování jejich zisku.“ „Na tomto druhu sociálních služeb nelze vydělávat,“ řekl Schmit a tvrdí, že soukromé podniky by neměly být náhradou za veřejné služby.

Proč v Evropě soukromé společnosti a vlastníci/investoři, kteří za nimi stojí, poskytují veřejné služby? Mělo by jim být umožněno dosahovat zisku při využívání veřejných prostředků? Dodejme jen to, že tyto poskytovatelé nevytvářejí zisk každý rok a pokud ano, zisk, kterého takto dosahují, představuje jistou formu splátky jejich počáteční investice.

Proč tedy vůbec komerční společnosti poskytující a zajišťující veřejné služby máme? Je to především ze dvou důvodů. Prvním – a z mého pohledu hlavním – důvodem je, že vlády selhávají v zajištění poskytování veřejných služeb pro své občany v požadovaném a potřebném objemu, struktuře a kvalitě. A to je politická volba. Současná pandemie covidu-19 ukázala, že zde nejde o peníze, ale o jejich směřování. Namísto zdravotnictví a sociálních služeb byly peníze ve formě

státní podpory vynaloženy více na podporu podnikání.

Dalším důvodem je, že veřejná správa vytváří adekvátní strategie jen velmi pomalu a procesy rozhodování a investic trvají roky. Neovlivňuje je primárně výsledek a daný cíl, ale spíše jiné vlivy, měnící se veřejné mínění, volby a prostředí. Veřejná správa a politické vedení při změnách a/nebo úpravách plánů, cílů a rozhodnutí nejsou flexibilní. A konečně veřejná správa rozhodně není efektivní.

Budoucnost veřejných služeb, a zejména služeb v oblasti sociálních služeb a služeb dlouhodobé péče o seniory však nespočívá v otázce, zda máme mít veřejné nebo soukromé poskytovatele. Otázkou je, co se má dít se ziskem a jaká výše zisku je přijatelná, resp. přiměřená. Pokud je zisk nebo část zisku reinvestován do zlepšení poskytovaných sociálních služeb, zůstává v sektoru sociálních služeb, a tudíž nedochází k jeho úniku. A o to jde především.

Budoucnost dlouhodobé péče v EU

Mohou se bohaté státy starat o seniory, aniž by zkrachovaly? V časopise Economics ze srpna 2022 jsou citováni např. zástupci Dánska a Nizozemska, tedy zemí, které vydávají na dlouhodobou péči nejvíce ze zemí OECD.

Právě Nizozemsko očekává do roku 2050 zdvojnásobení počtu osob starších 75 let a obavy vyvolává zejména budoucí potřeba zaměstnat v pomáhajících profesích více lidí.

V červenci loňského roku pak ministryně pro dlouhodobou péči Cony Helder prohlásila, že v budoucnosti se budou muset senioři více spoléhat sami na sebe a své rodiny a méně na profesionální pečovatele.

Nizozemsko pak není jedinou zemí, která se obává o budoucnost a dostupnost dlouhodobé péče.

Že bude nutné systémy dlouhodobé péče reformovat, měnit či adaptovat v celé Evropě, si uvědomuje i Evropská komise, která v září 2022 vydala EU Care Strategy, ve které upozorňuje na největší současné problémy dlouhodobé péče, popisuje směry, jakými se vydat při hledání jejich řešení, a přináší řadu doporučení jak pro samotnou Evropskou komisi, tak členské země, které by do jednoho roku měly připravit národní akční plány pro zachování dostupné sítě služeb dlouhodobé péče jednotlivých zemí.

Určitě existují možná řešení jako např. zlepšení pracovních podmínek zaměstnanců sociálních služeb, lepší podpora neformálních pečovatelů, nastavení rovných podmínek pro veřejné a soukromé poskytovatele, účinnější sociální podpora seniorů a vzdělávání lidí v celé společnosti o potřebách této populace, která by mohla pomoci vybudovat pečlivější a spravedlivější společnost.

A co říci závěrem? Krize dlouhodobé péče (prakticky ve většině zemích) není přirozeným nebo nevyhnutelným důsledkem demografického stárnutí. Je to naopak výsledkem konkrétních politických selhání a ekonomických rozhodnutí.

Autor